

Povijesnome i pomorskomu muzeju Hrvatskoga primorja Rijeka nalaze diplome kojima carevi Ferdinand II., Ferdinand III. i Leopold I. potvrđuju povlastice isusovačkomu samostanu u Rijeci.¹ Do izdvajanja je navedenih cjelina došlo na dosad nepoznat način i u nepoznatome trenutku, što se u budućnosti mora utvrditi.

1.2. IMOVINA RIJEČKIH ISUSOVACA

Akvizijska politika unutar riječkih zidina

Kako bi se sagledali i razumijeli posjedi i imovina isusovaca u Rijeci, potrebno je vratiti se unatrag do vremena prije njihova dolaska u Rijeku u prve godine njihove prisutnosti ondje. Inicijator dolaska isusovaca u Rijeku bio je riječki gradski magistrat koji je 5. ožujka 1623. godine poslao generalu reda Vitelleschiju molbu da se isusovci nasele u Rijeci kako bi ondje preuzeli na sebe školu, jer su dugo vremena imali problema s učiteljima. Ta inicijativa naišla je na podršku senjsko-modruškoga biskupa Ivana Agatića (rodom Riječanina) te cara Ferdinanda II., jednoga od najgorljivijih nositelja pro-
tureformacije u srednjoj Europi.² Potonji podržava isusovce u njihovu misijskom i odgojno-obrazovnom radu, u čemu vidi sredstvo za sprečavanje širenja protestantizma te im za potrebe budućega kolegija već 1625. godine prepušta prihode od polovice riječke desetine koji mu pripadaju.³ Potpora Habsburgovaca djelovanju Družbe Isusove očituje se možda ponajbolje u podatku da su isusovci na području Kuće Austrije do sredine 17. stoljeća otvorili čak 14 kolegija.⁴ Uz zajamčenu financijsku podršku Ferdinanda II., koja je već i prije dolaska isusovaca u Rijeku osigurala dio sredstava za rad, gradski im je magistrat zaključkom Velikoga i Maloga vijeća od 16. kolovoza 1627. godine osigu-

¹ Postoje sumnje da se dio gradiva riječkih isusovaca nalazi u još dvije baštinske ustanove u Republici Hrvatskoj. Međutim, o tome bez potvrde na ovome mjestu nećemo pisati.

² Valentin Miklobušec, *Isusovci u Rijeci 1627. – 1773. školsko, pastoralno i odgojno djelovanje*, Riječki teološki časopis, Vol. 52, No. 2, 2018., str. 184–185.

³ Miroslav Vanino, *Isusovci i hrvatski narod II.*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1982., str. 135. Prije isusovaca te su prihode uživali riječki poglavari Stjepan della Rovere, prije njega pićanski biskup Antonio Zara, a prije njega senjski biskupi.

⁴ Werner Drobiesch, Peter G. Tropper, *Die Jesuiten in Innerösterreich: die kulturelle und geistige Prägung einer Region im 17. und 18. Jahrhundert*, HermaGoras, 2006., str. 239.

rao kuću za školu i smještaj, jedan vrt te crkvu sv. Roka.⁵ Uz te nekretnine magistrat im je zajamčio godišnje i 200 guldena za uzdržavanje nastavnika. Navedene nekretnine isusovci su svečano preuzeli krajem listopada 1627. godine, a već u studenome iste godine otvaraju gimnaziju.⁶ Međutim, unatoč donacijama koje su im vjerojatno omogućile i kupovinu prvih nekretnina u Rijeci, ipak su osnovu imetka riječkih isusovaca činili posjedi i 10 000 guldena koje im je darovnicom, koja je sastavljena u Grazu 29. rujna 1630. godine, darovala Ursula Thanhausen, rođena barunica Hollenegg.⁷ Tom darovnicom stječu vlastelinstvo Kastav te kaštele Mošćenice i Veprinac, koji su objedinjeni pod upravnim tijelom koje je u historiografiji poznato kao Kastavska gospoštija, te posjed Podbreg, koji je u tome trenutku pridružen Kastvu.⁸ U stvarni posjed tih nekretnina dolaze tek 14. srpnja 1637. godine nakon što su likvidirani računi judenburških isusovaca i podmirena dugovanja tršćanskomu kolegiju.⁹ Potvrđeni su poveljom koju je car Ferdinand prigodno objavio na dan sv. Ignacija Lojolskoga 31. srpnja 1633. godine.¹⁰

Riječki isusovci gotovo odmah po dolasku počinju stvarati posjed, prateći aktualne im planove za gradnju kolegija unutar gradskih zidina. Redosljed otkupa nekretnina omogućuje uvid u njihove planove te zbog vrlo jasnih navoda o lokaciji pojedinoga terena omogućuje uvid u smještaj nekretnina i daje dio popisa kućevlasnika Rijeke u prvoj polovici 17. stoljeća koji do danas nedostaje.¹¹ Kao što je to maloprije navedeno, vjerojatno novcem od dodijeljenoga im dijela riječke desetine već 7. rujna 1628. godine kupuju kuću, vrt i skladišta u kontradi sv. Marije za 2600 guldena od Franje i Ivana Cattalana, sinova pok. Herkula.¹² Te su nekretnine graničile s kućom bartula Stembergera, vrtom Petra Gausa, još jednom kućom i vrtom, gradskim zidinama te dvjema

⁵ Arhivski fond Državnog arhiva u Rijeci HR-DARI-32 Općina Rijeka, Kopijalna knjiga Isusovačkog samostana u Rijeci, str.1–2 (HR-DARI-32/1.123).

⁶ Giovanni Kobler, *Memorie per la storia della liburnica città di Fiume*, volume primo, Collana degli atti del Centro di ricerche storiche – Rovigno, volume 3, Trst, 1978., str. 107; Vanino, str. 136; Miklobušec, str. 186.

⁷ *Beiträge zur Erforschung steirischer Geschichtsquellen*, Svesci 24–27, Im Selbstverlag des Historischen Vereines für Steiermark, Graz, 1892., str. 45.

⁸ Posljednji posjed isusovački posjednici odvojili su od Kastva zadržavši ga u jurisdikciji kastavskoga poglavara. Podbreg je bio predmet spora isusovaca i s kastavskom i s riječkom općinom, koji su dobili 1688. godine. Pet godina poslije (1693.) isusovci su tom posjedu podijelili i osnovni pravni akt – statut. No, jesu li isusovci doista Podbregu i njegovim stanovnicima dali ili su samo odobrili statut, iz šturih historiografskih navoda nije jasno. Jedini poznati primjerak toga dokumenta koji je, koliko nam je poznato ostao neobjavljen, nalazi se u Hrvatskome državnom arhivu (HR-HDA-663, Iregistrata, fasc. 34. Vidi: Darinko Munić, Riječki vinogradi 1775. godine, *Vjesnik HARIp*, 29, 1987., str. 242.

⁹ Prijepis potvrde tršćanskoga rektora Ludovika Vinchiaruttija od 14. 7. 1637. godine. HR-DARI-32/1.123, str. 104.

¹⁰ Kobler, str. 107.

¹¹ Na ovom će mjestu biti prikazan samo dio njihovih akvizicija kako bi se stekao uvid u navedeno, a raspored zgrada i kućevlasnika, kolacioniran i s drugim izvorima bit će dan na drugome mjestu.

¹² HR-DARI-32/1.123, str. 4–5.

ulicama. Krajem iduće (1629.) godine posredstvom riječkoga poglavara Della Rovere dogovoreno je da od franjevaca konventualaca preuzmu crkvu Sv. tri kralja i pripadajući joj vrt.¹³ U zamjenu za tu crkvu konventualcima je dodijeljena crkva sv. Mihovila kraj kaštela, a isusovci su za dobivene nekretnine konventualcima morali platiti još 190 guldena.¹⁴ Taj je posao dovršen 8. studenoga 1631. godine.¹⁵ Te je godine magistrat isusovcima predao i napuštenu kulu Sokol (*turri veteri Socol dicta, multo tempore a civitatis excubiis deserta et derelicta*), te im je dopustio da uđe u sklop kolegijske zgrade.¹⁶ Ubrzo su uslijedile daljnje akvizicije. Kao i posjed obitelji Cattalano i iduće su se nekretnine nalazile u kontradi sv. Marije. Uslijedila je kupnja kuće i dvorišta Magdalene Mikulanić (*Miculanic*), koja je jednim dijelom graničila s vrtom koji je pripadao crkvi Sv. tri kralja. Nekretninu su kupili 26. svibnja 1631. godine za 686 dukata, 3 libre i 16 solada.¹⁷ Istoga dana kupili su za 1209 dukata, 2 libre i 13 solada kuću Franje de Fred-dija, koja se nalazila iza crkve sv. Barbare, a koja je graničila s kućom i vrtom već spomenutoga Petra Gausa te dviju ulica koje su dijelile tu nekretninu od navedene crkve i kule Sokol.¹⁸ Potom 23. lipnja iste godine od Nikole Gatulina kupuju kuću u kontradi sv. Barbare za 610 dukata, koja je dvjema stranama graničila s kolegijem, trećom s barbakanom i četvrtom s nekretninom nasljednika pok. Ivana Miculanića.¹⁹ Meeđu-tim, planovi isusovaca za gradnju kolegija promijenili su se, te 27. travnja 1634. godine mijenjaju s gradskim magistratom crkvu sv. Roka i kulu Sokol, koje su ionako dobili od grada, za crkvu sv. Vida kraj gradskih vrata. Pritom je sporazumno utvrđeno da crkva mora zadržati ime sv. Vida, da će grad i dalje moći ondje održavati svečanosti povodom dana gradskoga zaštitnika, da će gradska vrata i dalje biti otvorena stanovništvu kao i dotad, da će se zvonikom i dalje moći koristiti danju i noću za oglašavanje u slučaju požara, smrtnoga slučaja ili poziva na oružje te da se glavna vrata neće zatvarati.²⁰ Taj sporazum i zamjena nekretnina dobili su službenu potvrdu vlasti u Grazu 15. prosinca 1634. godine, a prijenosi vlasništva dovršeni su u listopadu 1635.²¹

Jasno je da isusovačke akvizicije i prijenosi vlasništva unutar gradskih zidina tu nisu završile. U sljedećim godinama stječu bilo kupovinom bilo zamjenom nekretnine unu-

¹³ Navedenu je crkvu oko 1615. godine izgradio o svojemu trošku Gašpar Knezić. Radmila Matejčić, *Kako čitati grad: Rijeka jučer, danas*, Izdavački centar Rijeka, 1988, str. 174.

¹⁴ HR-DARI-32/1.123, str.6–8

¹⁵ Isto, str. 9–10.

¹⁶ Vidi: I.1. Car je potvrdio navedeno kada i Thanhauseničinu darovnicu iz 1630. godine.

¹⁷ HR-DARI-32/1.123, str. 11–12.

¹⁸ Pritom su morali isplatiti dugovanje od 600 dukata koje je Franjo de Fred-di dugovao Franji Kneziću (vlasniku mlina na Trsatu) od kojega je navedenu nekretninu i kupio 1620. godine. Isto, str. 12–16.

¹⁹ HR-DARI-32/1.123, str. 19–21.

²⁰ HR-DARI-32/1.123, str. 26–27.

²¹ Isto, str. 27–33.

tar riječkih zidina, a osobito na području kontrada sv. Vid i sv. Marija, gdje otkupljuju više nekretnina. Od osobita interesa im je, jasno, područje oko tadašnje crkvice sv. Vida (*prope ecclesiam S. Viti*)²² i Gornjih vrata (*prope portas superiore*)²³. Tako su od Ivana Franje Berdarinija 9. kolovoza 1635. godine za 162 dukata (po šest lira) i jednu liru kupili kućicu koja je bila smještena u kontradi sv. Marije između ulice, kuće bratovštine Presvetoga Tijela Kristovog, nekretnine Jure Klepca i gradskih zidina.²⁴ Crkvu Sv. tri kralja s vrtom su 27. kolovoza 1635. godine vratili franjevcima konventualcima u zamjenu za kuću do navedene crkve, koja je graničila još i s gradskim zidinama, kućom bratovštine Presvetoga Tijela Kristovog i kućom Ivana Franje Berdarinija.²⁵ Iste godine 17. rujna stekli su i neke nekretnine ranije navedenoga Petra Gausa.²⁶ Početkom 1636. mijenjaju neke nekretnine s bratovštinom Presvetoga Tijela Kristovog u kontradama sv. Vid, sv. Barbara i *Zudecha*.²⁷ Nadalje, u kontradi sv. Marije 14. ožujka 1636. godine kupuju kuću Franchinijevih nasljednica Belone i Cassandre za 218 dukata, 4 lire i 18 solada koja jednom stranom graniči s kućom u vlasništvu kolegija (prije u vlasništvu Ascania Jacominija), drugom stranom s kućom pok. Knezića, a ostalim dijelovima s gradskim zidinama.²⁸ Takva energična akvizicijska politika završava oko 1640. godine u trenutku kad su okupili sve potrebne im nekretnine. Nakon toga će akvizije novih nekretnina unutar gradskih zidina postati daleko rjeđe, no i onda će naglasak biti na kontradama sv. Vid i sv. Marija.

Crkva sv. Vida

Nakon što su otkupljene potrebne nekretnine, isusovci su pristupili rušenju postojećega i gradnji novoga crkvenog objekta. Za to su polovinom 1637. godine ishodovali dopuštenje gradskoga vijeća i sudaca rektora, te im je privremeno ustupljena crkva sv. Roka.²⁹ Istovremeno im je dopušteno da u svečanoj procesiji prenesu čudotvorno raspelo iz crkve sv. Vida u crkvu sv. Roka, koji će ondje ostati dok se u novoj crkvi ne

²² Iz ugovora s Jurjem Tessivcem od 7. ožujka 1637. godine. Isto, str. 86.

²³ Iz ugovora s Nikolom Knezom od 1. ožujka 1636. godine. Isto, str. 65. U 1737. otkupljuju i kuću Francesce Barcich. Isto, str. 109–110.

²⁴ Isto, str. 33–34.

²⁵ Isto, str. 34–36.

²⁶ Isto, 37–39.

²⁷ Isto, str. 39–43.

²⁸ Isto, str. 44–46.

²⁹ Isto, str. 103–104.

dovrši oltar.³⁰ Istovremeno je određeno da moraju izgraditi zvonik, koji će služiti za potrebe koje su definirane 27. travnja 1634. godine kada im je prepuštena crkva sv. Vida.³¹ Drveni zvonik dovršen je tek 1650. godine, a opremljen je trima zvonima iz nekadašnje crkve. Današnji zvonik izgrađen je tek 1727. godine.³²

Time su učinjene i pripreme za rušenje i početak gradnje crkve sv. Vida. Prvi pisani trag o graditeljskim zahvatima datiran je s 28. prosincem 1637., a radi se o definiranju odnosa s graditeljem Francescom Olivierijem, koji je preuzeo obvezu iskopa potrebno kamena. S njim je ugovor o gradnji, i to ponajprije kamenom iz kamenoloma u Martinšćici (*cava di S. Martino*), sklopljen 6. veljače 1638. godine. Kamen temeljac buduće crkve sv. Vida napokon je postavljen je 15. lipnja 1638. godine.³³ Time je započela gradnja crkve, koju je kao i zgradu kolegija projektirao Giacomo Briano, čiju je prvu fazu gradnje proveo navedeni Olivaro, a koja će trajati do njegove smrti, 1655., i nakon nje do posvećenja 1659. godine.³⁴ Crkva je 1657. dobila privremeni krov, a posvećena je 1659. godine. Crkva je 1724. godine dobila krov, a iste godine Pietro Francesco Carlone stupa u vezu s isusovcima radi podizanja kupole. On će s Bernardinom Martinuzzijem provesti preinake na crkvi i podići kupolu, za čiju je gradnju utrošen građevinski materijal koji je objavljen u ovom izdanju.³⁵

Prvi oltari crkve podignuti su 1658. i 1659. godine, a gradnja oltara crkve potrajat će do ispunjenja i posljednje niše 1771. godine.³⁶ Na podizanju su oltara i izradi kipova oltara u tome razdoblju dužem od jednoga stoljeća radili brojni kipari, među kojima se nalčešće ističu: Leonardo Pacassi, Pasquale Lazzarini i naposljetku Antonio Michelazzi. Ugovori s posljednjim dvama majstorima sačuvani su i predstavljeni u ovome izdanju, te će im na ovome mjestu biti posvećeno nešto više pozornosti. Gorički klesar Pasqualin Lazzarini (*scarpellino o tagliapietra*), rođen u Veneciji 1667. godine, 1711. izgradio je oltar sv. Antona Padovanskoga u crkvi sv. Vida. Dana 2. siječnja iste godine preuzeo je obvezu izgradnje oltara prema dizajnu koji je odabrao rektor. Prema ugovoru od 6. siječnja 1717. s rektorom Jakovom Pettinatijem izveo je radove na glavnome oltaru crkve sv. Vida. Prema ugovoru obvezao se napraviti kipove sv. Vida i sv. Modesta, visoke 5 stopa od kararskoga mramora i u jednome komadu. Nad vratašcima s obje strane velikoga oltara trebalo je izraditi po jedan kip anđela, visoka tri stope također od kararskog mramora i u jednome komadu. Ispred svakoga oltara postaviti će se pregrada

³⁰ Raspelo je preneseno 19. travnja 1638. godine. Kobler, str. 108.

³¹ HR-DARI-32/1.123, str.103–104.

³² Radmila Matejčić, *Crkva sv. Vida*, str. 112–113.

³³ Kobler, str. 108.

³⁴ Matejčić, str. 112.

³⁵ Vidi prilog III.11. i III.12.

³⁶ Matejčić, str. 114.

(balustrada) sa stupićima od bijeloga kararskog mramora, a prostor od sakristije do pregrade trebao se popločati. Radovi su trebali biti zgotovljeni do svibnja 1717. godine. Četiri dana prije (2. siječnja 1717.) Lazzarini se obavezao izraditi kipove dvaju zaštitnika Rijeke, sv. Vida i sv. Franje Ksaverskoga, do rujna iste godine. Dovoz materijala od obale do crkve platit će kolegij kao i ostale radove i materijale nabrojene u ugovoru, gdje se podrobno navode figure i vrste mramora od kojih se trebaju izvesti. Deset se godina poslije, 19. studenoga 1727. godine ugovorom koji je sklopio s rektorom Lukom Zlataperom obavezuje da će do kolovoza 1728. postaviti oltar s kipovima sv. Alojzija i Stanislava.

Majstor Antun Michelazzi rodom iz Gradiške nastanio se u Rijeci oko 1725., a tu će živjeti 43 godine do svoje smrti 1772. godine. Među njegovim brojnim radovima valja navesti da je s rektorom Ulderikom Bonbardijem 19. svibnja 1733. ugovorio izradu oltara sv. Josipa od finoga osvijetljenog i poliranog mramora. Michelazzi se obvezao i izraditi plitki reljef rođenja Isusova s gornje strane parapeta oltara, a s donje Sv. obitelj. Michelazzi je izradio i propovjedaonicu, koja je postavljena 1731. na osnovi ugovora s rektorom Lukom Zlataperom. Propovjedaonica je izrađena od četiriju vrsta mramora: francuskoga crvenog, denovskoga bijelog, afričkoga i veronskoga žutog. Podnožje je izrađeno od šarenoga mramora, a mramorno je i stubište koje vodi do propovjedaonice.

Sjemenište sv. Ignacija

Za ostvarenje daljnjih planova riječkih isusovaca – osnivanje i izgradnja sjemeništa u Rijeci –ponovno je zaslužna njihova pokroviteljica grofica Ursula Thanhausen. Zakladnom listinom od 4. travnja 1646. godine namijenila je riječkomu isusovačkomu kolegiju 36 000 rajnskih guldena za osnutak i uzdržavanje sjemeništa.³⁷ Od tih sredstava 14 000 guldena bilo je namijenjeno oročenju, 16 000 namijenjeno je za kupnju zemljišta koja će sjemeništu davati prihode, te daljnjih 6000 guldena s pripadajućim godišnjim kamatama koje je još 1629. oročila u Štajerskoj.³⁸ U izvorima se ta ustanova različito naziva: *Seminarium Sanctae Ursulae V. M.*, pa *Seminarium Thonhausianum* i naposljetku se ustaljuje *Seminarium S. Ignatii*. Internat, tj. sjemenište dobilo je i druge donacije koje su omogućile njegov opstanak, u obliku legata i opstanak njegovih polaznika u obliku zaklada. Tako je legat Barčića u visini od 900 lira osigurao služenje

³⁷ Vidi: I.2.

³⁸ Posljednje navedena sredstva se u naknadnim izvorima ne spominju.

jednoga bogoslužja tjedno za pokojnika, a prihodima zaklada (koje su dobrim dijelom bile povezane s nekretninama na području Rijeke) mogao se uzdržavati jedan do dva sjemeništara. Uz Thanhauseničinu zakladu kojom se moglo školovati od 12 do 13 sjemeništara, ostalim zakladama moglo se školovati još njih 8. Radi se o sljedećim zakladama.

Ime	Iznos	Broj uzdržavanih polaznika
Modercin	5000 lira	1
Ferricioli	4880 lira	2
Domicelli	3600 lira	2
Zaccaria	3500 lira	2
Glavinich	1200 lira	1

Osnovna gradnja sjemeništa provedena je između 1646. i 1648. godine u sklopu kolegija. Nova zgrada sjemeništa građena je u nekoliko navrata od 1673. kada je bilo gotovo jedno krilo, pa je 1691. dodan hodnik na lukove i drugo krilo i naposljetku je zgrada bila dovršena u vremenu od 1709. do 1713. godine.³⁹ Tada je izgrađena još jedna zgrada u kojoj su bile smještene pivnica, žitnica i spremište te stan za regensa. U tome je zatvorenom prostoru bio i jedan vrt u kojem se uzgajalo bilje i povrće za potrebe kuhinje, a također i oplemenjivao prostor. Bilo je i soba koje su se iznajmljivale, što je omogućavalo dodatni prihod.⁴⁰

Posjed sjemeništa, koji je financiran zakladama, intenzivno se širi kupnjom polja, šume i rogatih domaćih životinja. No, od 1759. godine to gospodarstvo ulazi u poteškoće, prije svega zbog smanjenja prihoda od kamata koje Dvor uzima radi financiranja ratovanja. Dodatne poteškoće stvaraju godine loših prinosa. Bura je 1764. odnijela krov sjemeništa. Na popravak i održavanje zgrada odlazilo je puno novaca, a prihodi su bili jedva dostatni za hranu sjemeništara kojih je bilo oko 12 tijekom 17. stoljeća, no poslije taj broj raste na čak 67 u 1740. godini.

Obradive površine i ostali izvori prihoda

Isusovci uz stambene objekte u Rijeci kupuju ili unajmljuju i gospodarske objekte, osobito skladišta, i to u prvome redu skladišta vina. Tako 2. travnja 1636. godine ku-

³⁹ Vanino, str. 270.

⁴⁰ Isto.

puju skladište u kontradi sv. Roka, 23. rujna 1636. mijenjaju neke objekte za vinske podrumne Ivana Voglie i Mate Superine u kontradama sv. Sebastijana i sv. Vida, a u najmu (barem tijekom 1637. i 1638. godine) drže skladište Mihovila Androche. Počevši s 1636. počinju otkupljivati i poljoprivredne terene pretežno izvan, ali i unutar riječkih zidina. Radi se o terenima koji su se nalazili pretežno na području Lješnjaka (*extra portas superiores*), ali i Vranje Gomile (*Vragnie gomille*) i Luke. Od magistrata 19. siječnja 1638. godine kupuju vinograde na području Brajde⁴¹ te već 30. istoga mjeseca sklapaju za njegovu obradu ugovor s kolonom Petrom Bradičićem.⁴² U godinama 1646., 1650. i 1700. kupuju terene na na području Hlibca (*Glibaz*) i Zvira. Počevši s 1640. kupuju ili mijenjaju brojne nekretnine zapadno od Rijeke na području Kastavske gospoštije. Sjemenište od 1691. ima i prihode od polovine ulova tune na Preluci i pašnjaka pored vinograda u Ičićima.⁴³ Pored vinograda u Ičićima izgradili su i vapnenu peć koja im je donosila dodatne prihode. Zbog pada prinosa maslina 1708., prošireni su vinogradi 1711. i 1712. u Ičićima i na Brgudu gdje je bilo oko 1000 trsova, a obnovljeni su i prošireni maslinici. Pod upravom regensa Fericiolija 1713. uređene su zaklade i dodatno investirano u vinograde, lađu i mlin.⁴⁴ Od 1723. u vlasništvu je riječkih isusovaca i opatija sv. Jakova u Voloskom, koju su kupili od augustinaca u prilično zapuštenome stanju. Isusovci obnavljaju ovaj posjed, grade vrt i vinograd, obnavljaju kuću s dvije sobe. No, nakon 12 godina regens Luka Zlataper prodaje taj posjed Franji Čikulinu, koji ga 1745. prepušta riječkomu kolegijalnomu kaptolu, koji su ga pak 1. lipnja 1750. godine ponovno prodali isusovcima.⁴⁵

Imovina u trenutku ukidanja

Papa je Klement IV. bulom *Dominus ac redemptor* 21. srpnja 1773. godine ukinuo isusovački red. Prateći ukidanje reda 23. rujna 1773. godine zatvoreni su i isusovački samostan, kolegij i sjemenište u Rijeci. Nakon toga sastavljene su komisije koje su provele procjenu imovine.⁴⁶

U imovinu isusovaca ubrajale su se najprije prije navedena vlastelinstva, odnosno njihovi prihodi, kojima su mogli slobodno raspolagati od 1637. godine. Nadalje, naj-

⁴¹ HR-DARI-32/1.123, str. 118–121.

⁴² Isto, str. 121–123.

⁴³ Vanino, str. 272.

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ HR-DARI-32/1.123, str. 458–461

⁴⁶ Vidi cjelinu V.

važniji su kapital činile nekretnine. Na području Rijeke nekretnine su se sastojale od zgrade kolegija s pripadajućim vrtom i malim skladištem, crkve sv. Vida, jedne kapelice, zgrade gimnazije s vrtom, zgrade sjemeništa, vinograda i kuće Bradičić koja se nalazila na Fiumari, dijela kuće Berson te dvije radnje (*botege*). Nadalje su na području Rijeke imali vinograde na području Brajde (ondje se nalazila veća zgrada s kuhinjom, blagavonicom i podrumom u prizemlju, a na katu su bile tri sobe i kapela), vinograd na Hlibcu te mali vrt. Izvan riječkih granica bili su vlasnici nekretnina na području Podbrega, Kastva, Mošćenica, Veprinca i preko Rječine na području Bakra. Na području Podbrega imali su jedan šumarak, sjenokošu Bastianovo, jednu dolinu, vinograd Gornja Drenova i jednu kuću, vinograd Donja Drenova i šumu Lencovo, mlin na Rječini te vinograd na području Lopače, a ondje još i komad šume te 1689. godine uređen majur i ladanjsku kuću.⁴⁷ Brojne nekretnine stekli su i na područjima koja su spadala pod upravu kaštela Veprinac. U Ičićima su imali jedan veliki vinograd, 3 skladišta i gajetu s dva jedra i šest vesala, u Iki jedno skladište, vinograd u Opatiji. Na području općine Kastav bili su vlasnici vinograda i kuća u Brgudu, jednoga zemljišta zvanoga Siviza, a na području Mošćenica dominikalnu kuću, dva vinograda i dva šumska terena iznad Mošćeničke Drage (*Santa Marina*). Uz navedeno su bili su vlasnici sjenokoša u Bakarcu i vinograda na području Bakra, koji im je ostavio Franjo Carina.

Zaključak

Iz predstavljenih izvora jasno se mogu izvući sljedeći zaključci. Isusovci u Rijeci kreću u otkup nekretnina s jasno postavljenom akvizicijskom politikom, koja je usredotočena pretežno na središnji i sjeveroistočni dio naselja unutar gradskih zidina. Nakon zamjene crkve sv. Roka za crkvu sv. Vida te nakon što je položaj budućega kolegija postao razvidan, naglašen je fokus stjecanja nekretnina na područje oko te crkve i gornjih gradskih vrata. Nakon početka gradnje nove crkve, a po prilici zaključno s 1640. godinom, nekretnine unutar Rijeke prestaju biti njihov primaran interes jer su stekli dovoljno nekretnina na kojima će oblikovati praktički zatvorenu cjelinu unutar grada. Tek se nakon toga orijentiraju na stjecanje obradivih površina u zaleđu Rijeke i na području Kastavske gospoštije, što im je velikim dijelom omogućeno zakladama i darovnicama, i općenito na jaču gospodarsku djelatnost. Ti izvori financiranja omogućit će njihov misijski i odgojno-obrazovni rad te graditeljske pothvate, od kojih je u Rijeci najimpresivnija crkva sv. Vida, koja je danas katedrala i jedan od prepoznatljivih simbola grada.

⁴⁷ Vanino, str. 317.

Napomene o korištenju kritičkog aparata

O transkripciji: kratice su razriješene; grafemi "u" i "v" pisani su grafemom kao u predlošku.

Korištene sigle i simboli:

[] – tekst oštećen

[] – tekst između redaka ili na margini, a sastavni je dio osnovnoga teksta ili je nadodan kao ispravak pisara

(!) – pogrešan padež ili specifična ortografska inačica

(?) – kada se nalazi uz riječ: nesiguran prijepis; kada se nalazi samostalno: zbog nerazumljiva rukopisa, nije moguće pročitati

⟨ ⟩ – prekriven tekst